

УДК 328.1ВРУ:342.53:351.9](477)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3\(75\)-7](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3(75)-7)

Володимир КРЕЙДЕНКО

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри парламентаризму, парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, kreydenko.v@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2300-7857

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В СУЧАСНОМУ ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Парламентаризм є важливим елементом державного управління та демократії в сучасному світі. Він не тільки надає можливість громадянам бути представленими у владі, але також виконує функцію контролю за виконавчою владою, забезпечує розподіл повноважень між різними гілками влади і сприяє захисту прав і свобод людей. В умовах глобальних викликів, війн, зростання загроз для демократичних систем і постійної трансформації, політичного та державно-управлінського ландшафту парламентаризм стикається з багатьма проблемами, які потребують реформ і нових підходів.

Одним із найбільших викликів для сучасного парламентаризму є зниження довіри громадян до представницьких інституцій. Це явище спостерігається у багатьох країнах і призводить до кризи легітимності, коли парламент перестає бути ефективним інструментом для відображення інтересів громадян. Водночас, загострення політичної поляризації та посилення впливу популізму ставлять під загрозу здатність парламентів до ухвалення збалансованих і довгострокових рішень.

Ще одним важливим викликом є трансформація парламентів у додаток виконавчої влади. У багатьох демократичних державах спостерігається тенденція до зростання впливу урядів на законодавчі процеси, що обмежує незалежність парламенту та його роль у формуванні політики. Це призводить до порушення балансу між гілками влади і створює ризики для функціонування демократичної системи.

Попри це, парламентаризм залишається потужним інструментом для забезпечення стабільності та розвитку держави. Однією з перспективних стратегій є посилення інституційної спроможності парламентів через впровадження механізмів прозорості, підвищення відповідальності депутатів перед виборцями та розвиток міжпартійного діалогу. Такі заходи можуть сприяти підвищенню ефективності законодавчих органів та поверненню довіри громадян до політичних процесів.

Крім того, для адаптації парламентаризму до сучасних умов необхідно переглянути взаємодію між національними парламентами та міжнародними організаціями, оскільки зростаюча інтеграція та взаємозалежність країн потребують нового підходу до вирішення глобальних викликів. Співпраця парламентів з міжнародними інституціями може стати запорукою успішної адаптації до нових умов.

Отже, попри численні виклики, парламентаризм має значний потенціал для розвитку. Його перспективи залежатимуть від здатності держав до інституційних реформ та адаптації до змін у світовій політиці.

Ключові слова: парламент, виклики, парламентаризм, Верховна Рада України, державне управління, демократія, законодавча функція.

Volodymyr Kreidenko. CHALLENGES AND PROSPECTS OF PARLIAMENTARISM IN MODERN PUBLIC ADMINISTRATION

Parliamentarianism is an important element of public administration and democracy in the modern world. It not only provides the opportunity for citizens to be represented in the government, but also performs the function of control over the executive power, ensures the distribution of powers between different branches of government and promotes the protection of people's rights and freedoms. In the conditions of global challenges, wars, growing threats to democratic systems and constant transformation of the political landscape, parliamentarism faces many problems that require reforms and new approaches.

One of the biggest challenges for modern parliamentarism is the decline of citizens' trust in representative institutions. This phenomenon is observed in many countries and leads to a crisis of legitimacy, when the parliament ceases to be an effective tool for reflecting the interests of citizens. At the same time, increasing political polarization and increasing influence of populism threaten the ability of parliaments to make balanced and long-term decisions.

Another important challenge is the transformation of parliaments into an appendage of the executive power. In many democracies, there is a trend towards increasing influence of governments on legislative processes, which limits the independence of parliament and its role in policy-making. This leads to a violation of the balance between the branches of government and creates risks for the functioning of the democratic system.

Despite this, parliamentarism remains a powerful tool for ensuring the stability and development of the state. One of the promising strategies is strengthening the institutional capacity of parliaments through the implementation of transparency mechanisms, increasing the accountability of deputies to voters, and developing inter-party dialogue. Such measures can help increase the effectiveness of legislative bodies and restore citizens' trust in political processes.

In addition, in order to adapt parliamentarism to modern conditions, it is necessary to review the interaction between national parliaments and international organizations, since the growing integration and interdependence

of countries require a new approach to solving global challenges. The cooperation of parliaments with international institutions can be a guarantee of successful adaptation to new conditions.

So, despite numerous challenges, parliamentarism has a significant potential for development. Its prospects will depend on the ability of states to undertake institutional reforms and adapt to changes in world politics.

Key words: *parliament, challenges, parliamentarism, Verkhovna Rada of Ukraine, state administration, democracy, legislative function.*

Постановка проблеми. Швидкий розвиток парламентаризму в сучасних умовах державного управління вимагає якісного реформування механізмів його функціонування та підвищення ефективності взаємодії між законодавчою і виконавчою гілками влади. Особлива увага повинна бути приділена зміцненню демократичних інститутів, які забезпечують баланс владних повноважень і надають можливість громадянам впливати на прийняття політичних рішень. Зниження довіри до парламентських інституцій, посилення політичної поляризації та зростання впливу виконавчої влади на законодавчий процес вимагають глибокого переосмислення ролі парламентаризму.

Необхідність реформування парламентських процедур, удосконалення системи контролю та підвищення прозорості діяльності депутатського корпусу актуалізують потребу у створенні дієвих інструментів для забезпечення ефективної парламентської діяльності. Важливу роль відіграють також механізми адаптації до нових глобальних викликів, зокрема впливу цифрових технологій на процеси державного управління.

Наукові дослідження та аналіз сучасної практики свідчать про те, що зміцнення парламентаризму є одним із важливих напрямів демократичного розвитку, без якого неможливо забезпечити ефективність державної політики. Було встановлено, що проблеми парламентаризму мають комплексний характер і охоплюють політичні, правові, державно-управлінські та соціальні аспекти, що потребують системних і міждисциплінарних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання викликів та перспектив парламентаризму в сучасному державному управлінні зумовлена стрімкими змінами в політичному середовищі та необхідністю адаптації парламентських інститутів до нових реалій. Дослідження цієї проблеми стало предметом уваги багатьох науковців, зокрема О. Бандурки, Ч. Вайза, А. Георгіци, В. Гошовської, Ю. Древалю, В. Журавського, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та інших. У своїх працях автори аналізують різні аспекти парламентаризму, зокрема функції парламенту в контексті сучасних викликів, таких як політична поляризація, введення воєнного стану в кра-

їні, криза довіри до інститутів влади та зростаючий вплив виконавчої гілки.

Проте, незважаючи на численні публікації, деякі питання залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, брак глибокого аналізу взаємодії між законодавчими функціями парламенту та їхнім впливом на загальну ефективність діяльності цього інституту є помітною прогалиною в наукових дослідженнях. Крім того, недостатньо вивченим залишається вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на здійснення парламентаризму, що вимагає подальшого наукового аналізу. Ці прогалини свідчать про потребу в системному підході до вивчення парламентаризму, що дозволить глибше розкрити його роль у державному управлінні та демократичних процесах.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо викликів та перспектив розвитку парламентаризму в сучасному державному управлінні України через виявлення основних проблем, що впливають на ефективність парламентських інститутів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Легітимність державної влади забезпечується тоді, коли в процесі її формування беруть участь широкі верстви населення, і кожен громадянин має можливість обирати своїх представників у державні органи. Влада, що виникла через волевиявлення народу, може вважатися легітимною, оскільки лише така влада здатна враховувати інтереси громадян при реалізації державної політики [4, с. 251-298].

Проте повна згода суспільства з діями влади є малоімовірною, оскільки потреби та інтереси різних соціальних груп можуть конфліктувати. У випадках суперечливих інтересів різних груп громадян оптимальним є пошук компромісних рішень, які, з одного боку, відповідають інтересам більшості, а з іншого – частково враховують потреби меншості. Державна влада має бути побудована так, щоб сприяти пошуку компромісів, прийнятних для абсолютної більшості населення, забезпечуючи баланс інтересів різних соціальних груп [7, с.51-53].

Історичний досвід свідчить, що парламентська форма організації влади є ефективною для врахування широкого спектру інтересів

соціальних груп і прийняття загальнодержавних рішень, які в тій чи іншій мірі задовольняють більшість. Ця модель, відома як полікратична, забезпечує демократичне управління шляхом поділу влади, взаємодії між державними інституціями та застосування системи стримувань і противаг. Принцип поділу влади є основою правової держави, забезпечуючи громадянам захист від надмірної концентрації влади в руках однієї структури [6, с. 270-278].

Процес прийняття рішень у рамках парламентаризму часто потребує значного часу через необхідність узгодження позицій та пошуку компромісів, що впливає на швидкість державного управління. В умовах сучасних тенденцій до спрощення процедур державного ухвалення рішень спостерігається зменшення повноважень парламенту на користь інших владних структур, таких як президент або уряд, з метою підвищення оперативності. Такий підхід становить загрозу для парламентаризму та демократичних інститутів, оскільки може спричинити зростання авторитаризму.

Одним із ключових завдань для розвитку парламентаризму є створення механізмів ефективної взаємодії державних інститутів, щоб парламент грав центральну роль у прийнятті рішень. Важливо також забезпечити розвиток громадянського суспільства, оскільки без нього парламентська система може стати лише формальним інструментом, що приховує реальне домінування політичних еліт [10, с. 349-357].

У такому разі існує ризик виникнення «штучного парламентаризму», коли формальні ознаки парламентської демократії використовуються для захисту інтересів вузьких груп. Україні, перебуваючи на шляху розбудови демократичної моделі держави, необхідно визначити оптимальну концентрацію владних повноважень між різними державними структурами, зокрема й парламентом, задля забезпечення реалізації інтересів більшості населення в умовах реформування системи управління [1, с. 137-145]. Саме тому, парламент виступає системоутворюючим елементом державного управління, який повинен співіснувати на рівних з іншими владними інститутами, але водночас відігравати провідну роль у процесі державного розвитку.

Парламентаризм як інститут посередництва між суспільством та органами публічної влади є засобом розвитку демократії та втіленням народного суверенітету. Саме тому рівень розвитку парламентаризму віддзеркалює рівень цивілізованості та демократії в суспільстві [5, с. 10].

На думку науковця В. Журавського, парламентаризм як суспільне явище і форма парламентського правління є вагомим надбанням цивілізації [2, с.3].

Вчений П. Кислий підкреслює, що ефективна парламентська система повинна базуватися на принципах прозорості, відповідальності та інтеграції різних соціальних груп у процес ухвалення рішень [3, с. 145]. Ці принципи є важливими для формування демократичного середовища, в якому представники різних верств населення можуть активно брати участь у політичних процесах. У цьому контексті, норвезький вчений К. Стром визначає три ключові функції, що виконуються під час створення уряду в рамках парламентської системи: відбір кадрів для центральних органів виконавчої влади, розробка політичної програми уряду та структурування парламенту в згуртовані групи законодавців, що представляють уряд і опозицію [10, с. 24]. Таким чином, обидва науковці підкреслюють важливість комплексного підходу до формування парламентаризму, який включає як інтеграцію різних соціальних груп, так і чітке функціонування урядових структур.

Отже, парламентаризм як форма організації влади і механізм державного управління здобув актуальність у контексті сучасних викликів, що постають перед державами у всьому світі. В умовах глобалізації, зростання популізму, політичних конфліктів та соціальної нерівності, функціонування парламентів стикається з новими проблемами, що потребують глибокого аналізу та вивчення.

У цьому контексті необхідно розглянути основні виклики, з якими стикається парламентаризм у сучасному світі. Серед них можна виділити кілька ключових аспектів, що суттєво впливають на його функціонування (табл.1).

Слід окремо підкреслити, що вказані фактори та аспекти не лише перешкоджають ефективному функціонуванню парламентських інститутів, а й ставлять під загрозу якість демократичного процесу, що зумовлює необхідність комплексного підходу до реформування політичних інститутів та удосконалення механізмів комунікації між парламентарями та виборцями.

Також, варто зазначити, що сучасний парламентаризм стикається з численними викликами, які вимагають не лише термінових заходів, але й стратегічного планування для забезпечення його подальшого розвитку (табл. 2).

Таблиця 1

Виклики для парламентаризму: наслідки та рішення

Виклики	Наслідки	Шляхи вирішення
Політична поляризація	Ускладнення прийняття рішень, зниження ефективності роботи парламенту.	Сприяння політичному діалогу, проведення консультацій між фракціями.
Слабкість інститутів	Зменшення довіри суспільства до парламенту, обмеження контролю за урядом.	Реформа парламентських інститутів, підвищення їхньої незалежності.
Вплив популізму	Зниження якості політичного дискурсу, маніпуляції громадською думкою.	Освіта виборців, підвищення політичної грамотності населення.
Технологічні зміни	Проблеми з дезінформацією, ускладнення комунікації між депутатами та виборцями.	Використання сучасних технологій для прозорості процесу прийняття рішень, інформаційні кампанії.

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2

Напрями вдосконалення парламентської системи: результати та шляхи впровадження

Перспектива розвитку	Наслідки	Шляхи впровадження
Реформа інститутів.	Зміцнення незалежності парламенту.	Внесення змін до законодавства для посилення ролі парламенту в контролі над урядом.
	Покращення балансу влади.	Створення механізмів підзвітності виконавчої влади перед парламентом.
Залучення громадянського суспільства.	Підвищення довіри до парламенту.	Проведення громадських консультацій та парламентських слухань.
	Враховання інтересів різних соціальних груп.	Розвиток платформ для участі громадян у процесі ухвалення рішень.
Використання нових технологій.	Зменшення бюрократичних бар'єрів.	Впровадження електронного голосування і цифрових платформ для комунікації
	Прискорення процесу прийняття рішень.	Використання технологій для більш ефективної взаємодії депутатів із громадянами.
Освіта та підвищення кваліфікації депутатів.	Підвищення якості законодавчого процесу.	Організація освітніх програм для депутатів.
	Формування професійного кадрового резерву.	Обмін досвідом з іншими країнами та інвестиції у навчальні ініціативи.

Джерело: сформовано автором

Отже, перспективи розвитку парламентаризму передбачають комплексні реформи, що сприятимуть підвищенню ефективності роботи парламенту та зміцненню його ролі в державному управлінні. Запропонована реформа інститутів, спрямовує та зміцнює незалежність парламенту, покращує баланс влади та забезпечує підзвітність виконавчих органів.

Висновки. Парламентаризм у сучасному державному управлінні стикається з низкою серйозних викликів, що ускладнюють його функціонування та знижують ефективність. Серед головних проблем варто виділити зниження довіри до представницьких інституцій, що спостерігається у багатьох демократичних державах світу. Це явище часто пов'язане з

відстороненням громадян від політичних процесів, коли вони не бачать реальних результатів або відчують, що інтереси суспільства не належним чином представлені. Відсутність прозорості у прийнятті рішень і недостатня підзвітність депутатів лише посилюють цей процес, що може призвести до кризи легітимності парламенту.

Ще одним важливим викликом для парламентаризму є посилення політичної поляризації. У багатьох країнах зростає напруженість між різними політичними таборами, що ускладнює досягнення компромісів та пошук спільних рішень. У таких умовах ухвалення законів може стати заручником міжпартійної боротьби, що негативно позначається на стабільності державного управління і ефектив-

ності роботи парламенту. Важливим завданням є забезпечення політичного діалогу, що сприятиме збалансованому підходу до формування політики та забезпечить врахування інтересів різних соціальних груп.

Окрім цього, викликом є і посилення впливу виконавчої влади на законодавчі процеси. У багатьох країнах спостерігається тенденція до концентрації повноважень в руках уряду або президента, що обмежує роль парламенту у прийнятті ключових політичних рішень. Це порушує принцип розподілу влади, який є основою демократичного управління, і створює ризики для функціонування парламентської системи, оскільки послаблюється контроль за виконавчими органами.

Незважаючи на ці виклики, парламентаризм залишається потужним інструментом забезпечення стабільності та розвитку демократичних інститутів. Для подолання зазначених проблем необхідно здійснювати інституційні реформи, спрямовані на підвищення прозорості законодавчого процесу, зміцнення міжпартійної співпраці та посилення відповідальності депутатів перед виборцями. Важливим елементом реформ має стати введення механізмів, які підвищуватимуть підзвітність парламенту, а також сприятимуть залученню громадян до політичних процесів. Це може допомогти відновити довіру до парламенту

як до інституції, що представляє інтереси суспільства.

Окремо варто наголосити на важливості інтеграції національних парламентів у міжнародні процеси. Глобалізація, зростаюча взаємозалежність країн та нові виклики, такі як війни, зміни клімату, безпека, міграційні процеси, потребують спільних рішень на міжнародному рівні. У цьому контексті співпраця національних парламентів з міжнародними організаціями дозволить адаптуватися до нових реалій, посилити вплив парламентів на формування глобальної політики та забезпечити більш ефективну координацію з іншими державами.

Отже, перспективи розвитку парламентаризму багато в чому залежатимуть від здатності держав реагувати на сучасні виклики та впроваджувати відповідні реформи. Необхідно знаходити баланс між різними гілками влади, зберігаючи ключову роль парламенту в системі стримувань і противаг. При цьому важливо забезпечувати підтримку і розвиток демократичних механізмів, які будуть здатні протистояти загрозам популізму, авторитаризму та поляризації суспільства. Лише за умов своєчасного та глибокого реформування парламентської системи можливо досягти стабільного розвитку держави та зберегти демократичні цінності.

Література:

1. Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики. Чернівці: Рута, 1998. 484 с.
2. Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми). Київ: Парламентське вид-во, 2002. 344 с.
3. Кислий П., Вайз Ч. Становлення парламентаризму в Україні: На тлі світового досвіду / літ. ред. Е. Р. Рахімкулов. Київ: Абрис, 2000. 414 с.
4. Мельниченко В. Політична відповідальність в державному управлінні: значення, сутність, особливості забезпечення. *Вісник УАДУ*. 2003. №1/2003. С. 349–357.
5. Парламентаризм: підручник. 2-ге вид., допов. й розшир. В. А. Гошовська та ін. Київ: НАДУ, 2019. 704 с.
6. Політологія / за ред. О. І. Семківа. Львів: Світ, 1994. 264 с.
7. Рудич Ф. Демократія і громадське суспільство в Україні: сприяння і перешкоди для розвитку. *Актуальні проблеми внутрішньої політики*. Київ, 2004. Вип. 1. С. 53.
8. Удовиченко В. Пошук оптимальної моделі держави Україна. *Управління сучасним містом*. 2004. №4/6 (14). С. 351.
9. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм: монографія. Київ: Юридична фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
10. Strom K. *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University, 1990. 293 p.